

Bachelorthesis Project 6&7

Studenten groep 6D

Marieke Bos	3562549	m.bos@students.uu.nl
Mariëlle Bakker	3642550	m.bakker12@students.uu.nl
Manou Noa	F101062	m.noa@students.uu.nl
Anne Claar Roselaers	F090777	anne_claar@hotmail.com

Bachelorthesis begeleider

Dr. Kirsten Buist	k.l.buist@uu.nl
-------------------	-----------------

Abstract

Objective: Given the fact that child problem behavior can have a devastating effect on a child's development and could also effect it's family, it is critical to know which factors are responsible for the development of problem behavior. The aim of the present study was to investigate the influence of parenting behavior and the relationship with a best friend on child problem behavior in early adolescence. **Method:** The sample consisted of children attending the last grade of primary school ($N = 335$) and the first grade of secondary school ($N = 239$). 283 boys and 290 girls filled out questionnaires, with an average age of 12.02 year. The measures used in this study were the Parental Behavior Questionnaire (PBQ), the Network of Relationship Inventory (NRI) and the Youth Self Report (YSR). **Results:** The results showed that more authoritarian behavior of a mother is positively related to both more aggressive and delinquent behavior of the child. More authoritarian and less supportive behavior of father is related to more anxious/depressive and aggressive behavior in children. Further, less authoritative behavior of the father is related to more delinquent behavior of the child. Finally, negative interactions with a best friend are positively related to more anxious/depressive, aggressive and delinquent behavior. **Conclusion:** This study is of theoretical interest because the results demonstrate firstly a significant effect of parenting behavior and secondly reveals how the relationship with a best friend affects problem behavior of a child. Findings underscore the importance of research concerning these two variables. Further research of parenting behavior should be focussed on parental gender to further understand the effects of individual parenting behavior. The relationship with a best friend and the effect of this relationship on problem behavior is also an understudied topic. Research concerning this relationship might yield interesting results.

Keywords: internalizing, externalizing, problem behavior, parenting, best friend

Inleiding

Opvoedingsgedrag van ouders in relatie tot angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

De afgelopen decennia is er onderzoek gedaan naar de invloed van omgevingsfactoren, inclusief het opvoedingsgedrag van ouders, op het gedrag en de psychosociale ontwikkeling van kinderen (Brown & Whiteside, 2008; Gilbert, Cheung, Grandfield, Campey, & Irons, 2003; Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000). In het huidige onderzoek gaat de aandacht uit naar autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag, in relatie tot angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind.

Opvoedingsgedrag van ouders is van belang bij het ontstaan van internaliserende en externaliserende problemen bij kinderen (Claes, Bijttebier, Vercruyse, Hamelinck, & De Bryn, 2006; Gryczkowsk, Jordan, & Mercer, 2009; Hoeve, Dubas, Eichelsheim, Van der Laan, Smeenk, & Gerris, 2009; Lahey, Waldman, & McBurnett, 1999; Steinberg, Blatt-Eisengart, & Cauffman, 2006). Het hanteren van overwegend *autoritair* opvoedingsgedrag laat zich omschrijven als ouders die veeleisend zijn en controle uitoefenen door strenge regels te hanteren (Baumrind, 1996; Greening, Stoppelbein, & Luebbe, 2010; Radziszewska, Richardson, Dent, & Flay, 1996). Ouders die in hogere mate *autoritatief* opvoedingsgedrag hanteren, leren hun kind gedrag aan op een ondersteunende manier gebaseerd op redenering en stimuleren het kind in zijn eigen verantwoordelijkheid (Baumrind, 1996; Wissink, Dekovic, & Meijer, 2006; Woolfson & Grant, 2006; Claes et al., 2006). Kenmerkend voor meer *ondersteunend* opvoedingsgedrag van ouders is responsiviteit en warmte waarbij ouders enerzijds aandacht en begrip hebben voor de gevoelens van hun kind en anderzijds hun kind complimenteren of met regelmaat affectie tonen (Davidov & Grusec, 2006; Wissink et al., 2006).

Internaliserend probleemgedrag wordt gekenmerkt door probleemgedrag dat op zichzelf en naar binnen is gericht zoals angst en depressie (Yahav, 2007). Internaliserende problemen komen veel voor onder adolescenten, met een prevalentie tussen de 12 en 20 procent (Boyd, Gullone, Kostanski, Ollendick, & Sjek, 2000; Costello, Egger, & Angold, 2005). Het hanteren van veel controle, discipline of strenge regels blijkt samen te hangen met gevoelens van angst en depressie bij het kind. Dit wordt met name veroorzaakt doordat het kind niet in staat wordt gesteld uitdagende situaties aan te gaan en onafhankelijkheid te ontwikkelen waardoor het gevoelens van angst en onveiligheid gaat ervaren (Hudson & Rapee, 2001; Van Gastel, Legerstee, & Ferdinand, 2009; Yahav, 2007). Meer autoritair

opvoedingsgedrag van ouders blijkt dus te kunnen leiden tot angst/depressie bij het kind. Uit ander onderzoek blijkt dat kinderen minder internaliserende problemen zullen vertonen en juist meer onafhankelijk en sociaal competent zijn wanneer ouders een betrokken houding tonen naar de activiteiten van hun kind, gedisciplineerd optreden en autonomie een kans geven (Rossman & Rea, 2005; Williams et al., 2009). Dit geeft aan dat meer autoritatief opvoedingsgedrag van ouders geassocieerd wordt met positieve uitkomsten voor het kind. Een kind dat weinig warmte of responsiviteit van ouders ontvangt is geneigd de omgeving te beschouwen als onveilig, bedreigend en vijandig. Het kind voelt zich niet gewenst en ontwikkelt hierdoor een lage zelfwaardering, wat kan leiden tot een ernstige mate van angst/depressie (Betts, Gullone, & Allen, 2009; Moore, Whaley, & Sigman, 2004; Murray, Creswell, & Cooper, 2009; Rapee, 1997). Hieruit kan verondersteld worden dat ook weinig tot geen ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders kan leiden tot de ontwikkeling van angst/depressie bij het kind.

Externaliserend probleemgedrag wordt gekenmerkt door antisociaal gedrag dat naar buiten is gericht, zoals agressie en delinquent gedrag (Suldo & Huebner, 2004; Graber, 2004). Een autoritaire opvoedingsbenadering van ouders blijkt significant gerelateerd te zijn aan externaliserend probleemgedrag van kinderen (Williams et al., 2009; Zhou, Wang, Deng, Eisenberg, Wolchik, & Tein, 2008). Ook bij adolescenten staat een strenge, gedisciplineerde en controlerende opvoeding van ouders in relatie tot probleemgedrag (diefstal en wapengebruik) (Mason, Cauce, Gonzales, & Hiraga, 1996; Meier, Slutske, Heath, & Martin, 2009; Thompson, Hollis, & Dagger, 2003). In tegenstelling tot de autoritaire benadering blijkt de mate waarin ouders autoritatief opvoedingsgedrag vertonen van positieve invloed te zijn op de empathie en het zelfvertrouwen van kinderen, de schoolprestaties en tot slot de psychologische autonomie, wat op zijn beurt de kans op externaliserend probleemgedrag vermindert. Ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders, waarin meer affectie, warmte en fysieke toenadering plaatsvinden, blijkt een positief effect te hebben op externaliserend probleemgedrag van het kind (Javo, Ronning, Heyerdahl, & Rudmin, 2004). Gedrag van ouders waarbij daarentegen minder responsiviteit en warmte wordt getoond wordt geassocieerd met slechtere gedraguitkomsten van het kind (Querido, Warner, & Eyberg, 2002).

Veel van deze onderzoeken zijn echter verricht onder volwassenen en dus retrospectief van aard waardoor er nog onvoldoende inzicht is in de perceptie van kinderen (Greco & Morris, 2002). Daarnaast ligt in veel wetenschappelijke studies de nadruk op de autoritaire en autoritatieve opvoedingsstijl van ouders in verband met probleemgedrag en veel minder op ondersteunend opvoedingsgedrag. In dit onderzoek zal gekeken worden of er een effect is van

zowel autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie, delinquent en agressief gedrag bij het kind. De verwachting is dat er sprake zal zijn van een positief effect van autoritair opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag en een negatief effect van zowel autoritatief als ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind.

De relatie met beste vriend(in) in relatie tot angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

Relaties met leeftijdsgenoten en de relatie met beste vriend(in) zijn van groot belang in de adolescentie en spelen een belangrijke rol in de psychologische ontwikkeling van de adolescent (Matsushima & Shiomi, 2002). In de geraadpleegde literatuur wordt de relatie met beste vriend(in) veelal omschreven als *vriendschap*. Om die reden wordt de term vriendschap gebruikt daar waar het onderzoek verwijst naar deze literatuur. Een vriendschap biedt steun en geeft de adolescent het gevoel van belang te zijn (Klima & Repetti, 2008; La Greca & Harrison, 2005), het staat voor affectie, intimiteit en wederzijdse belangstelling (Niffenegger & Wilier, 2002) en levert een positieve bijdrage aan het zelfvertrouwen en het algemene welzijn van de adolescent (Hartup, 1996; Hartup & Stevens, 1997). Relaties met leeftijdsgenoten en vriendschap bestaan uit positieve en negatieve interacties (Akiyama, Antonucci, Takahashi, & Langfahl, 2003; Biggs, Nelson, & Sampiloc, 2010; Gifford-Smith & Brownell, 2003). Met positieve interacties wordt in dit onderzoek de mate van steun, zoals het hebben van respect en bewondering, verstaan. Steun zorgt er voor dat kinderen zich makkelijker aan kunnen passen bij moeilijke levensgebeurtenissen en bij chronische stress (Daley & Hammen, 2002). Negatieve interacties worden gekenmerkt door conflict en de druk die beide personen op elkaar uitoefenen (Furman & Buhrmester, 1992).

Internaliserende problemen kunnen ontstaan als een kind niet in staat is om een goede relatie met leeftijdsgenoten aan te gaan (Klima & Repetti, 2008). Zo heeft afwijzing door leeftijdsgenoten een negatieve invloed op de ontwikkeling van de adolescent (Klima & Repetti, 2008) en zorgt het voor meer internaliserende problemen (Pedersen, Vitaro, Barker, & Borge, 2007). Hecht, Interbitzen en Bukowski (1998) concluderen in hun onderzoek dat kinderen die minder sociaal geaccepteerd zijn, meer depressieve symptomen vertonen. Steun van leeftijdsgenoten, zoals warmte en acceptatie, is echter een beschermende factor tegen risicofactoren die depressieve symptomen veroorzaken (Greenberger, Chen, & Tally, 2000).

Delinquent en agressief gedrag kunnen tijdens de adolescentie ontstaan als er sprake is van afwijzing door leeftijdsgenoten en het omgaan met antisociale en delinquente

leeftijdsgenoten (Laird, Jordan, Dodge, Pettit, & Bates, 2001; Loeber & Farrington, in druk, geciteerd in: Loeber & Farrington, 2000). Het hebben van delinquent vrienden kan een voorspellende waarde zijn op delinquent gedrag van een kind tijdens de adolescentie (Patterson, Dishion, & Yoerger, 2000). Kinderen, met name jongens, die sociaal minder geaccepteerd worden door leeftijdsgenoten laten meer agressief gedrag zien (Hatzichristou & Hopf, 1996). Ook blijkt dat kinderen die gepest worden meer kans hebben op het vertonen van agressief en delinquent gedrag (Hodges, Boivin, Vitaro, & Bukowski, 1999; Hodges, Malone, & Perry, 1997).

In tegenstelling tot het effect van relaties met leeftijdsgenoten is er weinig bekend over het effect van de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag. Hartup (1996) heeft wel aangetoond dat vriendschap met beste vriend(in), waarbij er sprake is van ondersteuning, een positief effect heeft op de ontwikkeling van de adolescent. Adolescenten ervaren minder sociale angst wanneer een vriendschap grotendeels uit positieve interacties bestaat (Flanagan, Erath, & Bierman, 2008). Een grote mate van negatieve interacties leidt tot meer depressieve en sociaal angstige symptomen (La Greca & Harrison, 2005). Wanneer dwang en conflict in een vriendschap overheersen, heeft dit een negatieve invloed op de ontwikkeling van het kind (Hartup, 1996).

Als er gekeken wordt naar het effect van vriendschap op delinquent en agressief gedrag, laten Sentse en Laird (2010) in hun onderzoek zien dat ouders minder delinquent en agressief gedrag bij hun kind rapporteren zodra het kind meer steun binnen de vriendschap ervaart. Vriendschap van hoge kwaliteit blijkt voor jongens een bufferende werking te zijn tegen agressief gedrag (Larsen, Branje, Van der Valk, & Meeus, 2007). In het onderzoek van Sentse en Laird (2010) rapporteren ouders en kinderen echter wel meer delinquent en agressief gedrag naarmate er meer conflicten in de vriendschap voorkomen.

Uit bovenstaande blijkt dat acceptatie door leeftijdsgenoten als protectieve factor kan dienen in de gevoelens van angst/depressie bij adolescenten. Bovendien blijkt dat de kwaliteit van de relatie met leeftijdsgenoten van invloed is op delinquent en agressief gedrag bij het kind. Er is echter minder bekend over het effect van de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, delinquent en agressief gedrag, terwijl vriendschap een belangrijke rol speelt in de late kindertijd en adolescentie. In dit onderzoek zal daarom gekeken worden of er een effect is van de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, delinquent en agressief gedrag bij het kind. Verwacht wordt dat er sprake zal zijn van een positief effect van negatieve interacties binnen de vriendschap met beste vriend(in) op angst/depressie, delinquent en

agressief gedrag en een negatief effect van steun binnen de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, delinquent en agressief gedrag bij het kind.

Methode

Onderzoeksdesign

Het onderzoek maakt deel uit van een landelijk onderzoek naar relaties binnen en buiten het gezin en de samenhang met de psychosociale ontwikkeling van een kind. Dit onderzoek vindt plaats onder leerlingen uit groep 8 van het basisonderwijs en de eerste klas van het voortgezet onderwijs en wordt uitgevoerd door studenten van de Universiteit Utrecht. Het onderzoeksdesign is cross-sectioneel; er vindt op één moment een meting plaats (Verhoeven, 2005) waarbij twee keer een vragenlijst wordt afgenomen.

Steekproef

In dit onderzoek is er sprake van een selecte steekproef, aangezien deze bestaat uit hele klassen ofwel clusters (Landheer, 't Hart, De Goede, & Van Dijk, 2010). De onderzoeksgroep bestaat uit 574 leerlingen waarvan 58,4% ($N = 335$) zich in groep 8 van het basisonderwijs bevindt en 41,6% ($N = 239$) in de brugklas van het voortgezet onderwijs. De groep bestaat voor 50,5% ($N = 290$) uit meisjes en voor 49,3% ($N = 283$) uit jongens (1 missing). De leeftijd van de leerlingen ligt tussen de 10 en 14 jaar met een gemiddelde van 12,02 jaar en een standaardafwijking van .77 (1 missing). Van de jongens zegt 89,4% ($N = 253$) een beste vriend of vriendin te hebben (1 missing), voor meisjes is dit 93,8 % ($N = 272$).

Procedure

Door middel van een telefonische contactopname of via de email zijn er scholen in het basis- en voortgezet onderwijs benaderd. Na toestemming van de school voor de onderzoeksafname werden de ouders van de te onderzoeken leerlingen ingelicht middels een brief over het onderzoek. Naar aanleiding hiervan hadden ouders de mogelijkheid om, door middel van de bijgevoegde antwoordstrook, aan te geven dat zij niet instemden met de deelname van hun kind aan het onderzoek. In de klas werd aan de leerlingen gevraagd een vragenlijst in te vullen. De vragenlijst is in ongeveer 40 tot 50 minuten twee keer klassikaal afgenomen onder begeleiding van de leerkracht en de onderzoekers.

Meetinstrumenten

In dit onderzoek worden drie concepten behandeld, namelijk opvoedingsgedrag van de ouders, affectieve kwaliteit van de relatie met beste vriend(in) en probleemgedrag bij het kind.

Het opvoedingsgedrag van de ouders werd gemeten met behulp van de *Parental Behavior Questionnaire* (PBQ) van Wissink en collega's (2006), welke verschillende aspecten van ouderlijke opvoeding behandelt. De PBQ bestaat uit zes subschalen die ieder vijf items bevatten. De subschalen zijn onder te verdelen in drie overkoepelende schalen. De subschalen 'strictness en discipline' vallen onder de schaal Autoritair (voorbeelditem: 'Hoe vaak is je vader/moeder streng?'), 'explaining en autonomy' vallen onder de schaal Autoritatief ('Hoe vaak vindt je vader/moeder dat je iets wel zelf kan?') en 'warmth en responsiveness' vallen onder de schaal Ondersteunend ('Hoe vaak geeft je vader/moeder je een complimentje?'). Bij alle items kon de leerling kiezen uit vijf antwoordcategorieën, variërend van 'nooit' tot 'altijd'. De betrouwbaarheid van de schalen Autoritair, Autoritatief en Ondersteunend over moeder en vader zijn vastgesteld aan de hand van Cronbachs alpha (α). Deze zijn respectievelijk .82, .73 en .85 voor moeder en .84, .77 en .87 voor vader, en dus voldoende betrouwbaar (Field, 2009).

De affectieve kwaliteit van de relatie met beste vriend(in) werd gemeten met de *Network of Relationship Inventory* (NRI) van Furman en Buhrmester (1992). De NRI meet de positieve en negatieve aspecten van de relatie met de beste vriend(in). De test bestaat uit twee schalen, onderverdeeld in zes items over 'positieve kwaliteit' ('Hoeveel geeft je beste vriend/in echt om je?') en zes items over 'negatieve kwaliteit' ('Hoeveel ergeren jij en je beste vriend/in je aan elkaars gedrag?'). De antwoordcategorieën varieerden van 'weinig of niet' tot 'meer kan niet'. De betrouwbaarheid van de schalen 'positieve kwaliteit' en 'negatieve kwaliteit' hebben beide een α van .80, en zijn dus allebei voldoende betrouwbaar (Field, 2009).

De mate van het probleemgedrag bij het kind werd gemeten met behulp van de *Youth Self Report* (YSR) van Achenbach (1991b) en Verhulst en Van der Ende (1992). Op de vragenlijst kon de leerling aangeven hoe hij of zij nu is, of de afgelopen zes maanden is geweest. De test bestaat uit vijf subschalen, waarvan er drie zijn gebruikt. De subschaal 'angstig/depressief' bestaat uit 14 items ('Ik huil veel'), 'agressief gedrag' bestaat uit 19 items ('Ik verniel mijn eigen spullen') en de subschaal 'delinquent gedrag' bestaat uit 11 items ('Ik lieg of bedrieg'). Deze drie schalen hebben respectievelijk een α van .51, .80 en .85. De eerste schaal is onvoldoende betrouwbaar, de laatste twee voldoen wel aan de voorwaarden van betrouwbaarheid (Field, 2009). De leerling kon kiezen tussen drie antwoordcategorieën, namelijk 'helemaal niet van toepassing', 'een beetje of soms van toepassing' en 'duidelijk of vaak van toepassing'.

Resultaten

De hoofdvraag van dit onderzoek ‘Is er een verband tussen het opvoedingsgedrag van vader en moeder en de kwaliteit van de relatie met beste vriend(in) met betrekking tot probleemgedrag bij het kind?’ wordt beantwoord door middel van een aantal deelvragen. In Tabel 1 worden de beschrijvende statistieken van deze deelvragen weergegeven.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken voor probleemgedrag, opvoedingsgedrag en relatie met beste vriend(in)

	<i>N</i>	Min	Max	<i>M</i>	<i>SD</i>
<i>Probleemgedrag</i>					
Angst/depressie	574	1.00	2.93	1.31	.31
Agressief gedrag	574	1.00	2.37	1.30	.23
Delinquent gedrag	574	1.00	2.45	1.22	.17
<i>Opvoedingsgedrag</i>					
Autoritair moeder	574	1.00	4.60	2.36	.60
Autoritatief moeder	574	1.80	5.00	3.63	.49
Ondersteunend moeder	574	1.40	5.00	3.87	.64
Autoritair vader	556	1.10	4.70	2.33	.61
Autoritatief vader	556	1.70	5.00	3.55	.54
Ondersteunend vader	556	1.00	4.90	3.54	.77
<i>Relatie beste vriend(in)</i>					
Steun	528	1.67	5.00	3.51	.69
Negatieve interacties	528	1.00	4.20	1.36	.46

Het effect van opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

Om te toetsen of er een significant effect is van autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag van moeder en vader op angst/depressie bij het kind, is een meervoudige regressieanalyse uitgevoerd. De afhankelijke variabele betreft hier angst/depressie bij het kind en de onafhankelijke variabelen betreffen autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag. In Tabel 2 worden de resultaten van de meervoudige regressieanalyse weergegeven.

Tabel 2

Resultaten meervoudige regressieanalyse van opvoedingsgedrag ouders op angst/depressie, agressief gedrag en delinquent gedrag bij het kind (N = 549)

	Angst/depressie		Agressief gedrag		Delinquent gedrag	
	Beta	R ²	Beta	R ²	Beta	R ²
<i>Moeder</i>		.08***		.30**		.25**
Autoritair	.06		.14*		.12*	
Autoritatief	-.05		-.06		.06	
Ondersteunend	.10		.11		-.09	
<i>Vader</i>						
Autoritair	.20***		.19**		.07	
Autoritatief	-.03		-.03		-.12*	
Ondersteunend	-.13*		-.13*		-.05	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Het opvoedingsgedrag van moeder blijkt geen significant effect te hebben op angst/depressie bij het kind. Het opvoedingsgedrag van vader echter wel. Autoritair opvoedingsgedrag van vader heeft een significant positief effect op angst/depressie bij het kind ($\beta = .20$; $p < .001$). Dit houdt in dat meer autoritair opvoedingsgedrag van vader de kans vergroot op meer angst/depressie. Ondersteunend opvoedingsgedrag van vader heeft een significant negatief effect op angst/depressie bij het kind ($\beta = -.13$; $p < .05$), wat inhoudt dat minder ondersteunend opvoedingsgedrag van vader de kans vergroot op meer angst/depressie. Bij autoritatief opvoedingsgedrag van vader is er geen significant effect gevonden.

Om te toetsen of er een significant effect is van autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op agressief en delinquent gedrag bij het kind zijn er twee meervoudige regressieanalyses uitgevoerd. Agressief en delinquent gedrag zijn de afhankelijke variabelen. De resultaten worden weergegeven in Tabel 2.

Uit de resultaten blijkt dat autoritair opvoedingsgedrag van moeder een significant positief effect heeft op agressief gedrag bij het kind ($\beta = .14$; $p < .01$). Dit betekent dat een hogere mate van autoritair opvoedingsgedrag van moeder leidt tot meer agressief gedrag. Bij autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag van moeder is er geen sprake van een significant effect op agressief gedrag bij het kind. Uit de resultaten blijkt ook dat autoritair opvoedingsgedrag van vader een significant positief effect heeft op agressief gedrag ($\beta = .19$; $p < .001$), en ondersteunend opvoedingsgedrag van vader een significant negatief effect heeft

op agressief gedrag bij het kind ($\beta = -.13$; $p < .05$). Bij autoritair opvoedingsgedrag van vader is er geen sprake van een significant effect op agressief gedrag bij het kind. Dit betekent dat minder ondersteunend en meer autoritair opvoedingsgedrag van vader kan leiden tot meer agressief gedrag bij het kind.

Wat betreft delinquent gedrag blijkt uit de analyse dat autoritair opvoedingsgedrag van moeder een significant positief effect heeft op delinquent gedrag bij het kind ($\beta = .11$; $p < .05$). Dit houdt in dat een hoge mate van autoritair opvoedingsgedrag leidt tot meer delinquent gedrag. Bij autoritair en ondersteunend opvoedingsgedrag van moeder is geen sprake van een significant effect op delinquent gedrag bij het kind. Verder blijkt ook dat autoritair opvoedingsgedrag van vader een significant negatief effect heeft op delinquent gedrag bij het kind ($\beta = -.12$; $p < .05$). Een lagere mate van autoritair opvoedingsgedrag van vader kan dus leiden tot meer delinquent gedrag. Bij autoritair en ondersteunend opvoedingsgedrag van vader is er geen sprake van een significant effect op delinquent gedrag bij het kind.

Het effect van de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

Om te toetsen of er een significant effect is van steun en negatieve interacties met beste vriend(in) op angst/depressie bij het kind is een meervoudige regressieanalyse uitgevoerd. Hierbij vormt het probleemgedrag angst/depressie de afhankelijke variabele en vormen steun en negatieve interacties met beste vriend(in) de onafhankelijke variabelen. De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in Tabel 3.

Tabel 3

Meervoudige regressie van relatie met beste vriend(in) op delinquent gedrag, agressief gedrag en angst/depressie

	Angst/depressie		Agressief gedrag		Delinquent gedrag	
	Beta	R ²	Beta	R ²	Beta	R ²
<i>Relatie beste vriend(in)</i>		.03*		.12		.05
Steun	.06		.05		.03	
Negatieve interacties	.17***		.34***		.24***	

* $p < .05$, *** $p < .001$

Geconcludeerd kan worden dat steun van beste vriend(in) geen significant effect heeft op angst/depressie bij het kind. Negatieve interacties met beste vriend(in) hebben een significante positieve invloed op angst/depressie ($\beta = .17$; $p < .001$). Dit betekent dat hoe hoger de mate van negatieve interacties binnen de relatie met beste vriend(in), hoe meer angst/depressie bij het kind aanwezig is.

Om te toetsen of er een significant effect is van steun en negatieve interacties met beste vriend(in) op agressief en delinquent gedrag bij het kind zijn er twee multipale regressies uitgevoerd. Agressief en delinquent gedrag van het kind zijn de afhankelijke variabelen. De resultaten van de analyse staan vermeld in Tabel 3.

Uit de analyse blijkt dat negatieve interacties met beste vriend(in) een significant positief effect hebben op agressief gedrag bij het kind ($\beta = .34$; $p < .001$). Een hogere mate van negatieve interacties met beste vriend(in) kan dus leiden tot meer agressief gedrag. Steun van beste vriend(in) heeft geen significant effect op agressief gedrag bij het kind.

Tevens blijkt dat negatieve interacties met beste vriend(in) een significant positief effect hebben op delinquent gedrag bij het kind ($\beta = .24$; $p < .001$). Een hogere mate van negatieve interacties met beste vriend(in) kan dus leiden tot meer delinquent gedrag. Steun van beste vriend(in) heeft geen significant effect op delinquent gedrag bij het kind.

Discussie

Opvoedingsgedrag van ouders in relatie tot angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

De verwachting naar aanleiding van de deelvraag ‘Is er een effect van autoritair, autoritatief en ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie bij het kind?’ was dat er een positief effect zou zijn van autoritair opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie. Daarnaast werd verwacht dat er een negatief effect zou zijn van zowel autoritatief als ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op angst/depressie bij het kind.

Uit de resultaten blijkt dat opvoedingsgedrag van moeder en vader verschillende effecten heeft op angst/depressie bij het kind. Het opvoedingsgedrag van moeder bleek, tegen de verwachting in, geen effect te hebben op angst/depressie. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er tussen het opvoedingsgedrag van moeders veel minder verschillen te ontdekken zijn dan bij vaders. Onderzoek laat namelijk zien dat moeders veelal autoritatief opvoedingsgedrag hanteren (Conrade & Ho, 2001; Russell, Alao, Feder, Glover, Miller, & Palmer, 1998) en vaders autoritair of toegeeflijk opvoedingsgedrag hanteren (Russell et al., 1998). Ook zijn er veel onderzoeken die wel significante resultaten laten zien voor het

opvoedingsgedrag van moeder op angst/depressie (Hudson & Rapee, 2001; Morris, Silk, Steinberg, Sessa, Avenevoli, & Essex, 2002; Pettit, Laird, Dodge, Bates, & Criss, 2001; Williams et al., 2009; Wolfradt, Hempel, & Miles, 2003). Echter, in deze onderzoeken werd vrijwel alleen moeder in de analyse betrokken terwijl in dit onderzoek zowel moeders als vaders in de analyse betrokken zijn.

Het opvoedingsgedrag van vader blijkt wel een significant effect te hebben op angst/depressie bij het kind. Zoals verwacht bleek meer autoritair opvoedingsgedrag van vader de kans te vergroten op angst/depressie. Ook een onderzoek van Atzaba-Poria en Pike (2005) bevestigt dit. Hieruit kwam naar voren dat een negatieve houding vanuit vader, gekarakteriseerd door het uitoefenen van controle, de kans vergroot op angst/depressie. Het kind krijgt geen kans zich onafhankelijk te ontwikkelen en gaat zich onzeker voelen waardoor de kans op angst/depressie groter wordt (Hudson & Rapee, 2001; Van Gastel et al., 2009; Yahav, 2007).

Daarnaast werd voorspeld dat meer ondersteunend opvoedingsgedrag van vader een negatief significant effect zou hebben op angst/depressie. De resultaten bevestigen deze verwachting. Minder ondersteunend opvoedingsgedrag van vader kan dus de kans op angst/depressie vergroten. Weinig ouderlijke steun en zorg van vaders kant wordt in het onderzoek van Patton, Coffey, Posterino, Carlin en Wolfe (2001) in verband gebracht met het ontwikkelen van depressie op latere leeftijd. Het kind kan zich ongewenst en minderwaardig voelen wat kan leiden tot angst/depressie (Betts et al., 2009; Moore et al., 2004; Murray et al., 2009; Rapee, 1997).

Als laatste werd verwacht dat autoritair opvoedingsgedrag van vader een negatief effect zou hebben op angst/depressie. Er bleek geen significant effect te zijn. Dit is in overeenstemming met de uitkomsten van een onderzoek van Aunola en Nurmi (2005). Uit eerder onderzoek is ook gebleken dat autoritair opvoedingsgedrag veelal geassocieerd wordt met positieve uitkomsten voor het kind (Rossman & Rea, 2005; Simons & Conger, 2007; Williams et al., 2009; Radziszewska et al., 1996), en dus niet zozeer met negatieve uitkomsten zoals probleemgedrag.

Bij de deelvraag: 'Is er een effect van autoritair, autoritair en ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op agressief en delinquent gedrag bij het kind?' werd verwacht dat er sprake zou zijn van een negatief effect van autoritair opvoedingsgedrag van ouders op delinquent en agressief gedrag en een positief effect van autoritair en ondersteunend opvoedingsgedrag van ouders op delinquent en agressief gedrag bij kind. Uit de resultaten blijkt dat het opvoedingsgedrag van moeder een ander effect heeft op agressief en delinquent

gedrag bij het kind dan het opvoedingsgedrag van vader. Dit verschil kan verklaard worden doordat moeders meer interacties hebben met hun kind en dat vaders een meer afstandelijke relatie hebben tot hun kind (Lewis & Lamb, 2003).

Bevestigd kan worden dat een hoge mate van autoritair opvoedingsgedrag van moeder meer delinquent en agressief gedrag bij het kind voorspelt. Uit een studie van Chan (2010) blijkt dat wanneer moeders meer autoritair opvoedingsgedrag hanteren, kinderen zichzelf meer negatieve coping strategieën aanleren. Deze negatieve coping strategieën vergroten de kans op agressief gedrag bij het kind (Eisenberg et al., 1997; Bronte-Tinkew, Moore, & Carrano, 2006). Daarnaast kan bevestigd worden dat een hogere mate van autoritair en een lagere mate van ondersteunend opvoedingsgedrag van vader meer agressief gedrag bij het kind voorspeld. Streng discipline en weinig begrip kunnen leiden tot een grillige en onvoorspelbare thuissituatie wat een toename in agressief gedrag kan veroorzaken (Prinzle, Onghena, & Hellinckx, 2006; Petts, 2009). Tevens blijkt dat autoritair opvoedingsgedrag van vader een significant negatief effect heeft op delinquent gedrag bij het kind. Kinderen die niet gestimuleerd worden in hun eigen onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid vertonen een lagere zelfbeheersing wat kan leiden tot delinquent gedrag (Petts, 2009).

In tegenstelling tot wat verwacht werd hebben autoritair en ondersteunend opvoedingsgedrag van moeder en ondersteunend en autoritair opvoedingsgedrag van vader geen significant effect op delinquentie. Een verklaring voor dit resultaat zou kunnen zijn dat delinquent gedrag meer beïnvloed lijkt te worden door omgevingsfactoren, zoals groepsdruk en imitatie van gedrag van vrienden (Prinzle et al., 2006). Tot slot blijkt autoritair opvoedingsgedrag van beide ouders en ondersteunend opvoedingsgedrag van moeder geen significant effect te hebben op agressie. Dit zou verklaard kunnen worden doordat persoonlijkheidsdimensies van kinderen meer invloed hebben dan het opvoedingsgedrag van ouders (Prinzle, Onghena, Hellinckx, Grietens, Ghesquie, & Colpin, 2003). In vervolgonderzoek zou meer aandacht besteed kunnen worden aan de invloed van persoonlijkheidsdimensies van kinderen en opvoedingsgedrag van ouders op agressief en delinquent gedrag bij kinderen.

De relatie met beste vriend(in) in relatie tot angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind

Bij de deelvraag ‘Wat is het effect van steun en negatieve interacties met beste vriend(in) op angst/depressie bij het kind?’ werd een positief effect verwacht van negatieve interacties op angst/depressie en een negatief effect van steun op angst/depressie bij het kind.

De resultaten van het onderzoek bevestigen de hypothese dat negatieve interacties met beste vriend(in) een positieve invloed op angst/depressie hebben. Dit betekent dat hoe hoger de mate van negatieve interacties binnen de relatie met beste vriend(in), hoe meer angst/depressie bij het kind aanwezig is. Een verklaring hiervoor is dat het kind waarbij de vriendschap met beste vriend(in) voornamelijk uit conflicten bestaat, niet in staat is zijn ontwikkelingstaken, waaronder het opbouwen en onderhouden van vriendschappen, eigen te maken. Dit kan ertoe leiden dat het kind meer kans heeft op internaliserende problemen. Het vervullen van de ontwikkelingstaken wordt volgens Havighurst (1945), die het concept ontwikkelingstaak introduceerde, gezien als een voorwaarde voor geluk en het succesvol doorlopen van de latere ontwikkeling (Havighurst, 1945, geciteerd in: Seiffge-Krenke & Gelhaar, 2008). Een andere verklaring is dat kinderen die veel conflicten ervaren binnen hun vriendschap en daarmee dus een lage kwaliteit van beste vriendschap hebben, zich minder gelukkig voelen. Demir en Weitekamp (2006) geven in hun onderzoek aan dat de kwaliteit van een vriendschap een voorspeller is van geluk. Kinderen die minder gelukkig zijn hebben meer kans op het ervaren van angst en depressie (Sheeber, Allen, Leve, Davis, Wu Shortt, & Fainsilber, 2009).

De resultaten ontkrachten de hypothese waarin een positief effect werd verwacht van steun op angst/depressie bij het kind. Een verklaring hiervoor kan zijn dat steun van beste vriend(in) onvoldoende werkt als buffer tegen de mogelijke ontwikkeling van angst/depressie en dat naast vriendschap andere omgevingsfactoren, zoals de relatie met ouders, gezinsomstandigheden en het schoolklimaat, een grote invloed hebben op de gemoedstoestand van een kind. Sentse en Laird (2010) geven aan dat meerdere factoren het probleemgedrag van een kind beïnvloeden. Naast veel conflicten binnen een vriendschap zorgt bijvoorbeeld ook een lage mate van steun van vaders voor meer depressie bij de adolescent.

Bij de deelvraag ‘Wat is het effect van steun en negatieve interacties met beste vriend(in) op agressief en delinquent gedrag bij het kind?’ werd een positief effect verwacht van negatieve interacties op agressief en delinquent gedrag en een negatief effect van steun op agressief en delinquent gedrag bij het kind.

De resultaten laten zien dat negatieve interacties met beste vriend(in) een significant positief effect hebben op agressief en delinquent gedrag bij het kind. Deze resultaten komen overeen met de bevindingen van Sentse en Laird (2010). In hun onderzoek rapporteren ouders en kinderen meer delinquent en agressief gedrag naarmate er meer negatieve interacties, zoals conflicten, in de vriendschap voorkomen. Het resultaat dat negatieve interacties een positief

effect hebben op agressief gedrag wordt ondersteund door Grotmeter en Crick (1996). Zij tonen in hun onderzoek aan dat conflicten binnen een vriendschap kunnen leiden tot het gebruik van lichamelijk en verbaal geweld tegen andere personen.

Steun van beste vriend(in) blijkt geen significant effect te hebben op agressief en delinquent gedrag bij het kind, terwijl hechte vriendschappen waarin kinderen veel steun aan elkaar hebben vaak gezien worden als een positieve ervaring waardoor kinderen vaak pro sociaal gedrag laten zien (Hartup, 1996). Het onderzoek van Laird, Pettit, Dodge en Bates (1999) toont echter aan dat vriendschappen waarin een kind veel steun ervaart er toe kunnen leiden dat kinderen juist destructief gedrag laten zien door het over te nemen van hun vrienden. Daarmee heeft steun van vrienden geen negatief effect op agressief en delinquent gedrag van het kind, maar een positief effect. Het kan dus zijn dat steun voor sommige kinderen een positief effect heeft op agressief en delinquent gedrag en voor andere kinderen juist een negatief effect. In dit onderzoek kunnen deze twee groepen elkaar mogelijk opheffen, waardoor er geen significant effect van steun is gevonden op agressief en delinquent gedrag.

Conclusies, beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Het hierboven beschreven onderzoek, waarin gekeken is naar het effect van het opvoedingsgedrag van ouders en de relatie met beste vriend(in) op angstig/depressief, agressief en delinquent gedrag van het kind, is van wetenschappelijk belang omdat het aanwijzingen geeft voor toekomstig onderzoek. In veel wetenschappelijk onderzoek ligt de nadruk op de invloed van het opvoedingsgedrag van moeder op probleemgedrag bij het kind. Het opvoedingsgedrag van vader blijft vaak onderbelicht (Cabrera, Shannon, & Tamis-Le Monda, 2007). Vader en moeder hoeven niet altijd op dezelfde lijn te zitten wat betreft het opvoedingsgedrag. Uit onderzoek van Simons & Conger (2007), blijkt namelijk dat het autoritatieve opvoedingsgedrag van de ene ouder een buffer kan vormen voor het kind voor de schadelijke gevolgen die de andere ouder met minder adequaat opvoedingsgedrag teweeg kan brengen. Onderzoek naar het effect van het opvoedingsgedrag van beide ouders zou daarom een waardevolle aanvulling en tevens een vertrekpunt zijn voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek.

Daarnaast ligt in reeds verrichte onderzoeken vaak de focus op de relatie met leeftijdsgenoten en het effect dat dit heeft op internaliserend en externaliserend probleemgedrag van het kind. Weinig aandacht wordt besteed aan de rol van de relatie met beste vriend(in) in de adolescentie terwijl er in dit onderzoek een significant effect blijkt te

zijn van negatieve interacties op angst/depressie, agressief en delinquent gedrag bij het kind. Uit dit onderzoek blijkt dat veel van de onderzochte kinderen een beste vriend(in) hebben, wat het belang van verder onderzoek op dit gebied alleen maar sterkt.

Een belangrijk uitgangspunt binnen dit onderzoek is dat het zich richt op de beleving van de adolescent tijdens de adolescentie. Dit is een sterk punt, aangezien veel wetenschappelijk onderzoek op dit gebied van retrospectieve aard is, waarbij volwassenen wordt gevraagd hoe zij het opvoedingsgedrag van hun ouders vroeger ervaren hebben en zij hier vaak op volwassen leeftijd anders over denken dan toen zij adolescent waren.

Een beperking van dit onderzoek is dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen jongens en meisjes terwijl opvoedingsgedrag van ouders verschillende effecten kan hebben op beide seksen. Bronte-Tinkew, Moore en Carrano (2006) tonen in hun onderzoek aan dat het opvoedingsgedrag van vaders een belangrijke rol speelt in het leven van jongens en meisjes maar dat de invloed hiervan sterker is bij jongens. Een aanbeveling is om toekomstig onderzoek betreffende de invloed van opvoedingsgedrag op beide seksen te richten.

Een andere beperking is de samenvoeging van het probleemgedrag angst/depressie. Angst en depressie komen vaak gezamenlijk voor, maar zijn twee stoornissen die ook los van elkaar voor kunnen komen. Daarnaast zijn er bij het bestuderen van het effect van zowel opvoedingsgedrag van ouders als de relatie met beste vriend(in) op angst/depressie, grotendeels artikelen aangehaald die zich alleen richten op angst of depressie.

De mate van het probleemgedrag van het kind is gemeten met behulp van de *Youth Self Report* (YSR) van Achenbach (1991b) en Verhulst en Van der Ende (1992). De subschaal 'delinquent gedrag' is echter onvoldoende betrouwbaar met een α van .51 en vormt een beperkende factor in dit onderzoek. Aangezien de resultaten overeenkomen met de geraadpleegde wetenschappelijke artikelen is er toch voor gekozen de resultaten te beschrijven. Herformulering van de vragen is echter wel van belang voor de betrouwbaarheid van vervolg onderzoek.

Een laatste beperking is dat er in dit onderzoek een beroep wordt gedaan op het vermogen tot zelfreflectie bij jonge adolescenten. Het is echter de vraag in hoeverre kinderen van deze leeftijd over voldoende zelfreflectieve vaardigheden beschikken om bewust te kunnen oordelen over het opvoedingsgedrag van hun ouders en de relatie met beste vriend(in). Dit blijkt ook uit de ingevulde vragenlijsten, waarbij verschillende adolescenten een aantal vragen verkeerd hebben geïnterpreteerd.

Als laatste mag genoemd worden dat er meer factoren een rol spelen, zoals temperament (Kochanska, Aksan, & Joy, 2007; Van Leeuwen, Mervielde, Braet, & Bosmans,

2004), die bij kunnen dragen aan de ontwikkeling van probleemgedrag bij kinderen. De factoren opvoedingsgedrag en de relatie met beste vriend(in) zijn dus niet de enige factoren die probleemgedrag kunnen voorspellen. Het is echter onmogelijk om alle mogelijke invloeden mee te nemen in een onderzoek.

De resultaten van dit onderzoek en bovenstaande informatie bieden aanknopingspunten voor vervolgonderzoek waarbij de huidige tendens om voornamelijk naar het opvoedingsgedrag van moeder te kijken doorbroken moet gaan worden. Het is van maatschappelijk belang om meer te weten te komen over de rol van opvoedingsgedrag van beide ouders op probleemgedrag van het kind. Hierbij zou onderzocht kunnen worden welk opvoedingsgedrag een buffer kan vormen voor de negatieve gevolgen van het opvoedingsgedrag van de andere ouder en de invloed van opvoedingsgedrag op zoon of dochter. Tevens richt de wetenschappelijke literatuur zich vooral op de invloed van leeftijdsgenoten in plaats van de relatie met beste vriend(in) op probleemgedrag bij het kind. De aandacht zal in de toekomst meer op de relatie met beste vriend(in) moeten komen te liggen, daar dit onderzoek significante effecten aantoonde. De combinatie van opvoedingsgedrag en relatie met beste vriend(in) heeft de potentie om verscheidene probleemgedragingen te verklaren. Om het effect hiervan goed te kunnen onderbouwen is dit onderzoek echter niet voldoende en is vervolgonderzoek nodig. Het is daarnaast van maatschappelijk belang dat effecten op probleemgedrag bij het kind kenbaar worden gemaakt aan anderen zoals ouders, aangezien dit van negatieve invloed kan zijn op zowel de ontwikkeling van het kind als op zijn (in)directe omgeving.

Literatuurlijst

- Achenbach, T. M. (1991b). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Akiyama, H., Antonucci, T., Takahashi, K., & Langfahl, E. S. (2003). Negative interactions in close relationships across the life span. *Journal of Gerontology: Psychological sciences*, 58, 70-79. doi:10.1093/geronb/58.2.P70
- Atzaba-Poria, N., & Pike, A. (2005). Why do ethnic minority (Indian) children living in Britain display more internalizing problems than their English peers? The role of social support and parental style as mediators. *International Journal of Behavioral Development*, 29, 532-540. doi:10.1080/01650250500147196
- Aunola, K., & Nurmi, J-E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 75, 114-1159. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited. *Family Relations*, 45, 405-414. Verkregen van: <http://www.jstor.org.proxy.library.uu.nl/openurl?volume=45&date=1996&spage=405&issn=01976664&issue=4>
- Betts, J., Gullone, E., & Allen, J. S. (2009). An examination of emotion regulation, temperament, and parenting style as potential predictors of adolescent depression risk status: A correlational study. *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 473-485. doi:10.1348/026151008X314900
- Biggs, B. K., Nelson, J. M., & Sampilo, M. L. (2010). Peer relations in the anxiety depression link: test of a mediation model. *Anxiety, Stress, & Coping*, 23, 431-447. doi:10.1080/10615800903406543
- Boyd, C. P., Gullone, E., Kostanski, M., Ollendick, T. H., & Sjek, D. T. L. (2000). Prevalence of anxiety and depression in Australian adolescents: Comparisons with worldwide data. *Journal of Genetic Psychology*, 161, 479-492. Verkregen van: <http://web.ebscohost.com.proxy.library.uu.nl/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a218709d-68f3-4e94-a9af-ba6d14813dfb%40sessionmgr13&vid=3&hid=8>
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K. A., & Carrano, J. (2006). The father-child relationship, parenting styles, and adolescent risk behaviors in intact families. *Journal of Family Issues*, 27, 850-881. doi:10.1177/0192513X05285296

- Brown, A. M., & Whiteside, S. P. (2008). Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Journal of Anxiety Disorders, 22*, 263-272. doi:10.1016/j.janxdis.2007.02.002
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D., & Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K. *Applied Developmental Science, 11*, 208-213. doi:10.1080/10888690701762100
- Chan, S. M. (2010). Aggressive behaviour in early elementary school children: Relations to authoritarian parenting, children's negative emotionality and coping strategies. *Early Child Development and Care, 180*, 1253-1269. doi:10.1080/03004430902981447
- Claes, L., Bijttebier, P., Vercruyse, T., Hamelinck, L., & De Bryn, E. (2006). *Tot de puzzel past. Psychodiagnostiek in methodiek en praktijk*. Leuven: ACCO.
- Conrade, G., & Ho, R. (2001). Differential parenting styles for fathers and mothers: Differential treatment for sons and daughters. *Australian Journal of Psychology, 53*, 29-35. doi:10.1080/00049530108255119
- Costello, E. J., Egger, H., & Angold, A. (2005). 10-years research update review: The epidemiology of child and adolescent psychiatric disorders: I. Methods and public health burden. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent psychiatry, 44*, 972-986. doi:10.1097/01.chi.0000172552.41596.6f
- Daley, S. E., & Hammen, C. (2002). Depressive symptoms and close relationships during the transition to adulthood: Perspective from dysphonic women, their best friend, and their romantic partner. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*, 129-141. doi:10.1037//0022-006X.70.1.129
- Davidov, M., & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development, 77*, 44-58. doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x
- Demir, M., & Weitekamp, L. A. (2006). I am so happy because today I found my friend: Friendship and personality as predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies, 8*, 181-21. doi:10.1007/s10902-006-9012-7
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Murphy, B. C., Guthrie, I. K., Jones, S., ... Maszk, P. (1997). Contemporaneous and longitudinal prediction of children's social functioning from regulation and emotionality. *Child Development, 68*, 642-664. doi:10.1111/1467-8624.ep9710021681
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. London: Sage.

- Flanagan, K. S., Erath, S. A., & Bierman, K. L. (2008). Unique associations between peer friendship and personality as predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8, 181-21. doi:10.1007/s10902-006-9012-7
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115. doi: 10.1111/1467-8624.ep9203091729
- Gifford-Smith, M. E., & Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284. doi:10.1016/S0022-4405(03)00048-7
- Gilbert, P., Cheung, M. S. P., Grandfield, T., Campey, F., & Irons, C. (2003). Recall of threat and submissiveness in childhood: Development of a new scale and its relationship with depression, social comparison and shame. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 10, 108-115. doi:10.1002/cpp.359
- Graber, J. A. (2004). *Internalizing problems during adolescence*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2e ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Greco, L. A., & Morris, T. L. (2002). Paternal child-rearing style and child social anxiety: Investigation of child perceptions and actual father behavior. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24, 259-267. doi:10.1023/A:1020779000183
- Greenberger, E., Chen, C., & Tally, S. R. (2000). Family, peer, and individual correlates of depressive symptomatology among U.S. and Chinese adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 209-219. doi:10.1037/0022-006X.68.2.209
- Greening, L., Stoppelbein, L., & Luebke, A. (2010). The moderating effects of parenting styles on African-American and Caucasian Children's suicidal behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 357-369. doi:10.1007/s10964-009-9459-z
- Grotzinger, J. K., & Crick, N. R. (1996). Relational aggression, overt aggression, and friendship. *Child Development*, 67, 2328-2338. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01860.x
- Gryczkowski, M. R., Jordan, S. S., & Mercer, S. H. (2009). Differential relations between mothers' and fathers' parenting practices and child externalizing behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 539-546. doi:10.1007/s10826-009-9326-2
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*, 67, 1-13. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01714.x

- Hartup, W. W., & Stevens N. (1997). Friendship and adaptation in the life course. *Psychological Bulletin*, *121*, 355-370. doi:10.1037//0033-2909.121.3.355
- Hatzichristou, C., & Hopf, D. (1996). A multiperspective comparison of peer sociometric status groups in childhood and adolescence. *Child Development*, *67*, 1085-1102. doi:10.1111/1467-8624.ep9704150185
- Hecht, D. B., Inderbitzen, H. M., & Bukowski, A. L. (1998). The relationship between peer status and depressive symptoms in children and adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *26*, 153-160. doi:10.1023/A:1022626023239
- Hodges, E. V. E., Malone, M. J., & Perry, D. G. (1997). Individual risk and social risk as interacting determinants of victimization in the peer group. *Developmental Psychology*, *33*, 1032-1039. doi:10.1037/0012-1649.33.6.1032
- Hodges, E., Boivin, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, *35*, 94-101. doi:10.1037/0012-1649.35.1.94
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 749-775. doi:10.1007/s10802-009-9310-8
- Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2001). Parent-child interactions and anxiety disorders: An observational study. *Behaviour Research and Therapy*, *39*, 1411-1427. doi:10.1016/S0005-7967(00)00107-8
- Javo, C., Ronning, J. A., Heyerdahl, S., & Rudmin, F. W. (2004). Parenting correlates of child behavior problems in a multiethnic community sample of preschool children in northern Norway. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *13*, 8-18. doi:10.1007/s00787-004-0349-3
- Klima, T., & Repetti, R. L. (2008). Children's peer relations and their psychological adjustment differences between close friendships and the larger peer group. *Merrill-Palmer Quarterly*, *54*, 151-178. doi:10.1353/mpq.2008.0016
- Kochanska, G., Aksan, N., & Joy, M. E. (2007). Children's fearfulness as a moderator of parenting in early socialization: Two longitudinal studies. *Developmental Psychology*, *43*, 222-237. doi:10.1037/0012-1649.43.1.222
- La Greca, A., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *34*, 49-61. doi:10.1207/s15374424jccp3401_5

- Lahey, B. B., Waldman, I. D., & McBurnett, K. (1999). Annotation: The development of antisocial behavior: An integrative causal model. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*, 669-682. doi:10.1111/1469-7610.00484
- Laird, R. D., Jordan, K. Y., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2001). Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the development of externalizing behavior problems. *Development and Psychopathology, 13*, 337-354. Verkregen van: <http://journals.cambridge.org.proxy.library.uu.nl/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=73999&fulltextType=RA&fileId=S0954579401002085>
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (1999). Best friendships, group relationships, and antisocial behavior in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence, 19*, 413-437. doi:10.1177/0272431699019004001
- Landsheer, H., 't Hart, H., Goede, M. de, & Dijk, J. van (2010). *Praktijkgestuurd Onderzoek: Methoden van Praktijkonderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Larsen, H., Branje, S. J. T., Van der Valk, I., & Meeus, W. H. J. (2007). Friendship quality as a moderator between perception of interparental conflicts and maladjustment in adolescence. *International Journal of Behavioral Development, 31*, 549-558. doi:10.1177/0165025407080578
- Lewis, C., & Lamb, M.E. (2003). Father's influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education, 18*, 211-228. doi:10.1007/BF03173485
- Loeber, R., & Farrington, D. P. (2000). Young children who commit crime: Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policy implications. *Development and Psychopathology, 12*, 737-762. Verkregen van: <http://journals.cambridge.org.proxy.library.uu.nl/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=62547&fulltextType=RA&fileId=S0954579400004107>
- Loeber, R., & Farrington, D. P. (in press). *Child delinquents: Development, interventions, and service needs*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mason, C. A., Cauce, A. M., Gonzales, N., & Hiraga, Y. (1996). Neither too sweet nor too sour: Problem peers, maternal control, and problem behavior in African American adolescents. *Child Development, 67*, 2115-2130. Verkregen van doi:10.1111/1467-8624.ep9706060157
- Matsushima, R., & Shiomi, K. (2002). Self-disclosure and friendship in junior high school students. *Social Behavior and Personality, 30*, 515-526.

doi:10.2224/sbp.2002.30.5.515

- Meier, M. H., Slutske, W. S., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2009). The role of harsh discipline in explaining sex differences in conduct disorder: a study of opposite-sex twin pairs. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 653-664. doi:10.1007/s10802-009-9309-1
- Monahan, K.C., Steinberg, L., & Caufmann, E. (2009). Affiliation with antisocial Peers, susceptibility to peer influence, and antisocial behavior during the transition to adulthood. *Developmental Psychology*, *45*, 1520–1530. doi:10.1037/a0017417
- Moore, P. S., Whaley, S. E., & Sigman, M. (2004). Interactions between, mothers and children: Impacts of maternal and child anxiety. *Journal of Abnormal Psychology*, *113*, 471-476. doi:10.1037/0021-843x.113.3.471
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S., & Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and The Family*, *64*, 461-471. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00461.x
- Murray, L., Creswell, C., & Cooper, P. J. (2009). The development of anxiety disorders in childhood: An integrative review. *Psychological Medicine*, *39*, 1413-1423. doi:10.1017/S0033291709005157
- Niffenegger, J. P., & Wilier, L. R. (2002). Friendship behaviors during early childhood and parenting in early socialization: Two longitudinal studies. *Developmental Psychology*, *43*, 222-237. doi:10.1037/0012-1649.43.1.222
- Patterson, G. R., Dishion, T. J., & Yoerger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro- and micro- peer dynamics. *Prevention Science*, *1*, 3-13. doi:10.1023/A:1010019915400
- Patton, G. C., Coffey, C., Posterino, M., Carlin, J. B., & Wolfe, R. (2001). Parental 'affectionless control' in adolescent depressive disorder. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *36*, 475-480. doi:10.1007/s001270170011
- Pederson, S., Vitaro, F., Barker, E. D., & Borge, A. I. H. (2007). The timing of middle-childhood peer rejection and friendship: linking early behavior to early-adolescent adjustment. *Child Development*, *78*, 1037-1051. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01051.x
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, *72*, 583-598. doi:10.1111/1467-8624.00298

- Petts, R.J. (2009). Family and religious characteristics' influence on delinquency trajectories from adolescence to young adulthood. *American Sociological Review*, 74, 465-483. doi:10.1177/000312240907400307
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2006). A cohort-sequential multivariate latent growth curve analysis of normative CBCL aggressive and delinquent problem behavior: Associations with harsh discipline and gender. *International Journal of Behavioral Development*, 30, 444-459. doi:10.1177/0165025406071901
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquiere, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behaviour. *European Journal of Personality*, 17, 95-117. doi:10.1002/per.467
- Querido, J. G., Warner, T. D., & Eyberg, S. M. (2002). Parenting styles and child behavior in African American families of preschool children. *Journal of Clinical Child & Adolescence Psychology*, 31, 272-277. doi:10.1207/S15374424JCCP3102_12
- Radziszewska, B., Richardson, J. L., Dent, C. W., & Flay, B. R. (1996). Parenting style and adolescent depressive symptoms, smoking, and academic achievement: Ethnic, gender, and SES differences. *Journal of Behavioral Medicine*, 19, 289-305. doi:10.1007/BF01857770
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, 17, 47-67. doi:10.1016/S0272-7358(96)00040-2
- Rossmann, B. B. R., & Rea, J. G. (2005). The relation of parenting styles and inconsistencies to adaptive functioning for children in conflictual and violent families. *Journal of Family Violence*, 5, 261-277. doi:10.1007/s10896-005-6603-8
- Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H., & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample with preschool children. *Australian Journal of Psychology*, 50, 89-99. doi:10.1080/00049539808257539
- Seiffge-Krenke, I., & Gelhaar, T. (2008). Does successful attainment of developmental tasks lead to happiness and success in later developmental tasks? A test of Havighurst's (1948) theses. *Journal of Adolescence*, 31, 33-52. doi:10.1016/j.adolescence.2007.04.002
- Sentse, M., & Laird, R. D. (2010). Parent-child relationships and dyadic friendship experiences as predictors of behavior problems in early adolescence. *Journal of*

- Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39, 873–884. doi:10.1080/15374416.2010.517160
- Sheeber, L. B., Allen, N. B., Leve, C., Davis, B., Wu Shortt, J., & Fainsilber Katz, L. (2009). Dynamics of affective experience and behavior in depressed adolescents. *Child Development*, 67, 1-13. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01714.x
- Simons, L. G., & Conger, R. D. (2007). Linking mother-father differences in parenting to a typology of family parenting styles and adolescent outcomes. *Journal of Family Issues*, 2, 212-241. doi:10.1177/0192513X06294593
- Steinberg, L., Blatt-Eisengart, I., & Cauffman, E. (2006). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful homes: A replication in a sample of serious juvenile offenders. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 47-58. doi:10.1111/j.1532-7795.2006.00119.x
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 17-29. doi:10.1207/S15374424jccp2901_3
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). The role of life satisfaction in the relationship between authoritative parenting dimensions and adolescent problem behavior. *Social Indicators Research*, 66, 165–195. doi:10.1023/B:SOCI.0000007498.62080.1e
- Thompson, A., Hollis, C., & Dagger, D. R. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems results from a British national cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12, 84-91. doi:10.1007/s00787-003-0324-4
- Van Gastel, W., Legerstee, J. S., & Ferdinand, R. F. (2009). The role of perceived parenting in familial aggregation of anxiety disorders in children. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 46-53. doi:10.1016/j.janxdis.2008.03.014
- Van Leeuwen, K. G., Mervielde, I., Braet, C., & Bosmans, G. (2004). Child personality and parental behavior as moderators of problem behavior: Variable- and person-centered approaches. *Developmental Psychology*, 40, 1028-1046. doi:10.1037/0012-1649.40.6.1028
- Verhoeven, N. (2005). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methode en technieken voor het hoger beroepsonderwijs*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Verhulst, F. C., & Van der Ende, J. (1992). Agreement between parents' and adolescents' self-reports of problem behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33, 1011-1023. Verkregen van: <http://omega.library.uu.nl.proxy.library.uu.nl/seal/omegasearch>.

php?cfg=omega&applid=omegajournal&backapplid=omegajournalresult&qry=&act=content&idx=omegajournals&ref=000000000002437&lan=en

- Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., ... Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 1063-1075. doi:10.1007/s10802-009-9331-3
- Wissink, I. B., Dekovic, M., & Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *Journal of Early Adolescence*, *26*, 133-159. doi:10.1177/0272431605285718
- Wolfradt, U., Hempel, S., & Miles, J. N. V. (2003). Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents. *Personality and Individual Differences*, *34*, 521-532. doi:10.1016/S0191-8869(02)00092-2
- Woolfson, L., & Grant, E. (2006). Authoritative parenting and parental stress in parents of pre-school and older children with developmental disabilities. *Child Care Health and Development*, *32*, 177-184. doi:10.1111/j.1365-2214.2006.00603.x
- Yahav, R. (2007). The relationship between children's and adolescents' perception of parenting style and internal and external symptoms. *Child Care Health and Development*, *33*, 460-471. doi:10.1111/j.1365-2214.2006.00708.x
- Zhou, Q., Wang, Y., Deng, X., Eisenberg, N., Wolchik, S. A., & Tein, J. Y. (2008). Relations of parenting and temperament to Chinese children's experience of negative life events, coping efficacy, and externalizing problems. *Child Development*, *79*, 493-513. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01139.x